

2021.

Демократска странка

Градски одбор Београд

[КУЛТУРА]

Политика развоја културе Демократске странке за Београд

ПОЛИТИКА РАЗВОЈА КУЛТУРЕ У ГРАДУ БЕОГРАДУ

Увод

Београд је средиште културе и уметности у Србији, а по својим програмским садржајима препознатљив је у региону и на културној мапи Европе. У њему се налазе најважније националне институције културе и уметности – САНУ, Народни музеј, Народно позориште, Народна библиотека Србије, Универзитет уметности, најзначајнија дела архитектуре и друга бројна непокретна културна добра. Град Београд је оснивач 30 установа културе, оснивач и покровитељ 11 културних манифестација, а помаже и одржавање више десетина манифестација у области културе. Према подацима са сајта Скупштине Града, у Београду се годишње одржава више од 11.000 културних програма – позоришних представа, концерата, изложби и других активности, уз учешће домаћих и светских уметника.

Списак учесника у културном животу Београда је дугачак: 39 музеја, 33 галерије, 6 библиотека са преко 80 огранака, 21 позориште, опера и балет (у оквиру Народног позоришта), 23 оркестра и музичка ансамбла, 13 хорова, 22 центра за културу (домови културе), 12 иностраних културних центара, 8 задужбина, 4 архива, 67 културно - уметничких друштава, 2 концертне сале, 15 биоскопа. У Београду живе и стварају наши најзначајнији уметници и у њему су смештена бројна уметничка удружења и организације које имају сопствене уметничке програме. Велики број издавачких кућа, књижара и уметничких атељеа, радио и телевизијских станица употпуњавају ову слику.

Најзначајније манифестације које се одржавају у Београду су: ФЕСТ, БИТЕФ, БЕМУС, БЕЛЕФ, Међународно такмичење музичке омладине, Фестивал документарног и краткометражног филма, Октобарски салон, Радост Европе, Београдски сајам књига, Филмски фестивал у Сопоту, Београдски цез фестивал и др.

На подручју Београда налази се преко 400 споменика културе, знатан број просторних културно - историјских целина, археолошких налазишта и знаменитих места која сведоче о развоју цивилизације и културе на његовом тлу од праисторије до данас.

II Анализа стања у култури

Установе културе: ресурси

Ангажовање великог броја субјеката у култури Београда захтева значајне просторне и људске ресурсе, као и прилична финансијска средства. На основу броја и квалитета најважнијих културних догађаја у Граду, закључује се да Београд поседује значајан уметнички потенцијал који публици може омогућити врхунски доживљај, било да су у питању позоришне представе, концерти, изложбе, филмске премијере или други облици уметности. Међутим, у многим случајевима, **установе културе лимитиране су неодговарајућим просторним и техничким условима, као и управљачким кадром**, што се одражава на њихову укупну делатност.

У погледу просторних и техничких услова, највише су угрожени центри за културу (домови културе) који покривају најшире подручје Београда, замишљени као простор у

коме се припремају и изводе културни програми из различитих области и чија је делатност усмерена ка подстицању и развоју културно-уметничког стваралаштва и аматеризма на подручју локалне заједнице. Међутим, многи од њих су већ годинама у лошем стању, јер су им средства која добијају из буџета недовољна, па њима углавном покривају плате запослених и материјалне трошкове, док је њихова суштинска – програмска делатност у другом плану. Због тога су принуђени на издавање простора што се обично чини на чисто комерцијалној основи али се у тим објектима, науштрб културних садржаја, учестало одвијају другачији програми чиме све мање испуњавају своју основну намену. Поред тога, никаква међусобна сарадња између центара за културу не постоји, иако би се на тај начин могао знатно подићи квалитет њиховог деловања.

Као илустрација односа према установама културе у погледу просторних и техничких услова може послужити и приступ према позориштима: реномирано позориште „Бошко Буха“ и Театар „Бојан Ступица“ већ дуго се налазе у процесу реновирања, док једино луткарско позориште „Пинокио“ годинама очекује изградњу наменске зграде.

Што се тиче људских ресурса, креативно-извођачки уметнички потенцијал културних установа својим квалитетом углавном превазилази организационо – управљачки систем који неретко представља кочницу у њиховом раду. Понегде је то вишегодишњи в.д. статус директора, односно управника (што је незаконито), кога постављају републички или градски органи, а понегде неодговарајућа личност на челу установе која са културом има мало, или чак нимало додира. Понекад је у питању и једно и друго. Ово се најбоље може видети на примеру укидања Југоконцерта 2014. године, иако је само годину дана раније, одлуком Владе Србије, добио статус установе културе од националног значаја.

Југоконцерт је као установа за музичко - сценску делатност, основан 1946. године, а 1976. године је оснивачка права преузео Град Београд. Био је оснивач или суоснивач низа значајних музичких фестивала и других пројеката првенствено у области класичне музике, међу којима су Београдске музичке свечаности (БЕМУС), Међународна трибина композитора, Чело фест и др, организатор је низа концерата на којима су наступили неки од најатрактивнијих извођача на свету као што су Минхенска филхармонија, Филхармонија миланске Скале, Њујоршка филхармонија, Хор Глинка и многи други. Услед неповољних финансијских околности, Југоконцерт је доспео у дугове, а његов оснивач је проблем „решио“ тако што га је ликвидирао. Након гашења Југоконцерта, Град Београд је основао Центар београдских фестивала (ЦЕБЕФ), као установу културе која је преузела организацију готово половине најзначајнијих сталних културних манифестација у граду, међу њима БЕМУС, ФЕСТ, БЕЛЕФ, Филмски фестивал у Сопоту и др. На чело ЦЕБЕФ-а, највећег градског система посвећеној елитној култури, још 2018. године, Град Београд је поставио Дамира Хандановића, композитора и аранжера новокомпоноване музике, који се већ пуне 3 године, незаконито, налази у статусу в.д. директора.

Финансирање

Националне установе културе смештене у Београду које је основала Република Србија, финансирају се из републичког буџета, док Град Београд финансира установе културе чији је он оснивач, контролише наменско коришење средстава, подстиче развој

културног и уметничког стваралаштва и, путем конкурса, обезбеђује финансирање и суфинансирање програма у области културе од значаја за Београд. Из овога произлази да је пословање највећег броја културних субјеката у Београду везано за финансирање преко државе и Града, јер само мали број установа из културног миљеа може да се издржава од сопствених прихода, што неизбежно захтева осврт на забрињавајући положај културе у Србији.

Компаративно истраживање издвајања за културу у земљама региона југоисточне Европе и њиховим главним градовима, које су 2019. године (последње релевантно истраживање, јер услед пандемије цовида 19, 2020. година није упоредива) спровели Центар за емпиријске студије културе југоисточне Европе (ЦЕСК) и Независна културна сцена Србије (НКСС), показало је да је укупан буџет Србије у тој години са 10,7 милијарди евра био други највећи у региону (после Хрватске), али да је, упркос значајном повећању у односу на 2018. годину од скоро 17 милиона евра, **буџет за културу био двоструко мањи од буџета за културу Хрватске и Словеније**. У погледу процентуалног издвајања за културу, док је Словенија издвојила 1,68% укупног буџета, Северна Македонија 1,55%, а Црна Гора 1,13%, Србија се са 0,74% буџета налазила на последњем месту у региону. Када се ови подаци пројектују на укупну популацију, показује се да је Словенија за културу издвајала 79 евра по глави становника, а Србија свега 11 евра, што је било најниже у региону.

У 2020. години, издвајање за културу у Србији процентуално је било још мање него 2019. године - 0,73% па је Асоцијација Независна културна сцена Србије (НКСС), покренула кампању „за минимум 1% за културу“, позивајући све актере у култури да подигну глас против маргинализације њене улоге у друштву. И поред извесног повећања у односу на претходну годину, буџет којим располаже Министарство културе у 2021. години износи само 0,85% укупног буџета. Сам буџет за културу је 0,76 % укупног буџета Министарства и не само да је сразмерно мали, већ је и даље најмањи од буџетских издвајања за културу од земаља у региону.

Истраживање ЦЕСК-а и НКСС-а за 2019. годину, показало је да је слична ситуација и у случају главних градова. Буџет Града Београда у 2019. години, са скоро 900 милиона евра, био је други највећи буџет у региону после Загреба, али је његов буџет за културу, био двоструко мањи од буџета Загреба и по износу средстава био је близак буџету за културу Љубљане која има много мање становника. У тој години, Љубљана је за културу издвајала процентуално највише у региону – 9,88%, док се Београд и овде налазио при дну листе са 4,12%, односно свега 22 евра по глави становника. Из ових података произлази да је издвајање за културу по глави становника у Љубљани било седам, а у Загребу скоро пет пута веће него у Београду. (Притом износ издвајања за културу по глави становника на нивоу целе Србије је два пута мањи него у Београду.)

Колико су издвајања за културу у Србији, упркос недавним повећањима и даље мала, илуструје и податак да је буџет за културу Загреба у читавом посматраном периоду (2015-2019) био већи од буџета Министарства културе и информисања Србије предвиђеног за културне делатности. Резултати истраживања показују да су издвајања за културу недопустиво ниска иако Србија и Београд располажу солидним буџетом. Истовремено, постоји расипање буџетских средстава – нпр. споменик Стефану Немањи у Београду коштао је три пута више од укупног буџета за активности самог Министарства културе у 2020. години и два пута више ове ставке буџета у 2021.

Програмске активности у области културе, држава помаже путем конкурса Министарства културе и информисања, а Град Београд преко конкурса из буџета Града. За многе чиниоце у култури ово су једине могућности да дођу до неопходних средстава за реализацију њихових пројеката, али је у спровођењу ових конкурса, последњих година уочено доста проблема и неправилности око расподеле ионако недовољних средстава. За конкурсе Министарства 2021. године, издвојен је само мали део и иначе малог буџета за културу, односно свега 4,54%. На конкурсима градског Секретаријата за културу, учествовале су и организације које су невладине само по имену, попут Српске православне цркве и Дворског комплекса на Дедињу, а средства су додељивана и тек регистрованим организацијама које нису имале претходне активности или се чак нису ни бавиле културом. У периоду од 2015-2021 године, Министарство културе је финансијски подржало 242 пројекта, од којих чак 29 „сумњивих“, што износи скоро 12%, а у њих је уложена чак петина расположивих јавних средстава. На градском нивоу, уочено је 7 таквих пројеката.

Отвореност и доступност установа културе и културних садржаја

Ако се крене од премисе да култура и уметност, заједно са науком и знањем уопште, чине врхунске вредности човечанства, када се погледају структура и број културних установа у Београду, неизбежно се намеће питање да ли оне и у којој мери испуњавају своју друштвену улогу, односно да ли је могуће добити бољи учинак у развоју културе и њиховог утицаја на појединца, а самим тим и на друштво у целини.

С једне стране, у Београду је било веома добрих фестивала, позоришних представа, концерата, опера, балета, изложби, филмских премијера и др, али развој културе на једном подручју не може се посматрати само са те тачке гледишта ма колико она била значајна. С друге стране, потребно је проценити ефекат укупне културне понуде, односно сагледати у којој мери делатност културних установа и културних догађаја у Граду поспешује развој грађанског друштва, обезбеђује цивилизацијски раст и подиже општу културу до које није могуће доћи без подизања културног нивоа појединца на ниво колективитета. У том погледу, и поред значајних културних ресурса којима Београд располаже, ствари последњих година не стоје добро, са изгледима да, под актуелном влашћу, дође до даљег погоршања. Међутим, како је култура општедруштвено добро, одговорност за културни развој није само на доносиоцима одука из државног система већ и на цивилном и приватном сектору, као и на појединцима.

Бројност установа културе у Граду и различитост облика њиховог деловања представљају неоспорно добру основу за културни развој, али је неопходно да се функционисање тих установа подигне на виши ниво што би допринело квалитетнијем остваривању културних потреба грађана. Установе културе и њихови програмски садржаји требало би да буду приступачни свим друштвеним групама што, између осталог, подразумева редовно праћење њиховог интересовања, неговање публике и стварање нове.

Неке од препрека које је на том путу кључно савладати како би културна активност била делотворнија, јесу:

- неодговарајући постојећи модел финансирања, при коме се убедљиво највећи део средстава усмерава на плате запослених, доприносе и материјалне трошкове, па премало остаје за програме, а такође и лоша контрола начина на који се средства троше;

- просторни и технички услови – многи објекти су у лошем стању, а опрема застарела;
- недостатак стручних кадрова, поготово у управљачком систему и програмским саветима;
- недовољна међусобна сарадња установа културе, као и сарадња са цивилним сектором и појединцима;
- недовољна заинтересованост приватног и јавног сектора за улагање у културу;
- недостатак нових и иновативних програма;
- неадекватно вредновање рада установа културе и њиховог доприноса друштву у целини.

Да би се видео стварни учинак културних установа и утицаја културе на друштво, данас је довољно прошетати центром Београда – Кнез Михаиловом улицом, прећи преко реновираног Трга републике или погледати програм неке од телевизија са националном фреквенцијом. Културолошки шок је неминован, јер се можемо уверити да је последњих година у току поништавање дугогодишње изградње грађанског друштва и урбаног духа Београда. Кич односи превагу над оригиналом, турбофолк над уметношћу, рурално над урбаним, материјално над духовним, „Задруга“ над образовним програмом, агресиван монолог над дијалогом.

Још од почетка деведесетих година двадесетог века, друштво у Србији се налази у превирању – заједно са државом, срушен је до тада преовлађујући културни модел а нови није изграђен. Под притиском актуелне владајуће „елите“, иде се ка обликовању новог система вредности и културног обрасца, веома видљиво прожетог колективним етнонационализмом што је супротно универзалним облицима грађанских права и слобода које појединца претпостављају колективу.

Решавање ових проблема могуће је предвидети кроз доношење свеобухватне Стратегије развоја културе у Граду Београду за период од најмање 5 година.

Непокретна културна добра

У Београду се налази велики број споменика културе, просторних културно-историјских целина, археолошких налазишта и знаменитих места од посебног културног и историјског значаја. Према Закону о културним добрима, разврстана у три нивоа према значају, непокретна културна добра се уписују у регистар културних добара и, као таква, уживају претходну заштиту коју би требало да им пружају надлежне установе.

Од мера заштите које су утврђене законом, у пракси је најзначајнија техничка заштита која подразумева да се извођење радова на конзервирању, рестаурирању, реконструкцији или ревитализацији културних добара не може обавити без сагласности и учешћа надлежног завода за заштиту споменика културе. За заштиту непокретних културних добара и културних добара од великог значаја надлежан је Завод за заштиту споменика културе Града Београда, а за културна добра од изузетног значаја Републички завод за заштиту споменика културе. Осим на споменике културе, мере заштите се једнако односе и на просторне културно-историјске целине које представљају најстарије сачуване делове града и својим архитектонско-урбанистичким наслеђем документују његову историју. У оквиру ових целина, налази се и знатан број проглашених културних добара која представљају одраз политичких, економских, социјалних, културних, научних и општих цивилизацијских тековина одређеног историјског раздобља.

Међутим, и поред јасних законских решења у погледу очувања непокретних културних добара, у пракси се догађају разне злоупотребе. Док се актуелна београдска власт декларативно заузима за очување културне баштине и заштиту споменика културе, данас је у великој мери присутна деструкција културног наслеђа, посебно на Старом граду, Врачару и Савском венцу, где се проблеми умножавају.

Један од најбруталнијих насртаја на културна добра у Граду, огледа се у одлуци актуелне градске власти из 2017. године да се у оквиру комплекса Београдске тврђаве, која у просторном и функционалном смислу чини нераздвојиву целину са парком Калемегдан - законом заштићене као културно добро од изузетног значаја, изгради станица жичаре која би повезивала Калемегдан са парком Ушће. Изградња ове станице на Калемегдану захтевала би девастирање дела калемегданске терасе и Београдске тврђаве што би представљало урушавање идентитета Београда, због чега је идеја о жичари на овом месту Београдску тврђаву ставила на листу Седам наугроженијих споменика Европе. Упркос томе, без дозволе за градњу, на Калемегдану и у парку Ушће, 2019. године посечено је више од 150 здравих стабала. Тек након бурних реакција струке и грађанских протеста, Управни суд донео је одлуку да се радови обуставе. Међутим, нацрт новог Плана генералне регулације који је у међувремену Град понудио, показао је да градска власт није одустала од изградње жичаре, већ покушава да променом прописа који сада искључују њену градњу, жичару ипак “легално” изгради.

Београд је познат као град у коме се налазе најзначајнија дела архитектуре у Србији, али су данас најжалост, многа од изузетних архитектонских здања угрожена услед комерцијалних интереса сумњивих инвеститора. Усред историјског језгра Београда, али и на атрактивним локацијама на другим парцелама, зидају се осмоспратнице и десетоспратнице, најчешће “пословно-стамбени комплекси“, док се претходно руше зграде које су се ту налазиле. Примера је низ: на углу Вишњићеве и Душанове улице на Старом граду, уместо једноспратног историјског објекта који је срушен, одобрена је изградња осмоспратнице површине 7280 квадрата; у Улици Николаја Краснова 4 на Врачару, срушена је прелепа једноспратница, предратни објекат који је до само 8 месеци пре рушења имао статус претходне заштите, а поступак утврђивања поновне заштите био је у току; зграда хотела Дом који је припадао заштићеној целини Западни Врачар до децембра 2020. године, месец дана пред истек заштите, продата је на лицитацији инвеститорима и др.

Београд који памтимо лагано нестаје, а пред нашим очима ничу: „Београд на води“, на простору упропашћене Савадале, урбанистички формиране крајем 19. и почетком 20. века, која је представљала јединствену целину са очуваним градитељским наслеђем из различитих периода; „К-Дистрикт“ и други пројекти на Доњем Дорћолу; постоје планови за претварање дела Косанчићевог венца у пословно-стамбени комплекс иако је то законом заштићена просторна културно-историјска целина од великог значаја, која представља подручје најстаријег компактног српског насеља у Београду са старим уличним застором, великим бројем старих кућа и јавних грађевина из прве половине 18. века; надзиђивање прелепих старих вила на Врачару као остатака архитектонског наслеђа и др. Најављено је рушење Старог савског моста, изграђеног за време Другог светског рата, упркос његовој историји и противљењу великог броја Београђана, како би се на његовом месту изградио нови мост. Спомине се чак и могућност рушења Панчевачког моста.

Шема по којој се на најатрактивнијим локацијама ослобађа простор за градњу готово увек је иста: формално се укида, или безобзирно газии заштита објеката културе које Град, као њихов власник, потом продаје, а купци су увек инвеститори блиски власти. Након тога ови објекти се руше, па се на њиховим местима зидају пословно-стамбени комплекси високе спратности који штрче у односу на своју околину, док се Завод за заштиту споменика културе града Београда не оглашава. На тај начин, Београд остаје без једног броја знаменитих споменика културе који су одолели вековима, ратовима и иностраном окупацији, али не и актуелној градској власти.

ИИ Практичне политике у култури

1. Доношење Стратегије развоја културе Београда за период од наредних пет година

Стратегија подразумева анализу постојећих ресурса материјалних и људских и културних потреба и одређивање приоритета, имајући у виду шири регионални и европски контекст и моделе. Побројати које све радње и истраживања треба обавити како би се написала стратегија, као и са којим нашим, европским и светским институцијама треба сарађивати на томе. Поред Стратегије развоја културе Београда за наредних пет година, требало би дефинисати акциони план реализације и контролу имплементације. При одређивању Стратегије, најважније је дефинисати шта је (заправо) култура и које све области обухвата, као и сврху њеног постојања, а посебно које вредности треба да промовише.

Део Стратегије требало би да буде посвећен реорганизацији Градског секретаријата за културу и јавног сектора у култури. Ово подразумева промене у организационој структури секретаријата, нов начин расподеле буџетских средстава, систем евалуације и контроле пословања, систем установа културе и уређење њиховог међусобног односа. Организовање сектора за развој културе требало би обезбедити у оквиру секретаријата и фокусирати се на транспарентност, ефикасност и тржишно пословање установа и примену новог закона о култури.

2. Заштита покретне и непокретне културне баштине

Богато културно наслеђе Београда настајало је током 7000 година његовог постојања што га чини једним од најстаријих градова на тлу Европе. Његова дуга и бурна историја, у којој је током дугих временских периода био део различитих моћних држава - уз најснажнији печат велике римске империје и вишевековне турске власти, изнедрила је мултикултурално наслеђе, велику разноликост културних пракси и веома различите културне вредности. На територији Београда данас се налази више од 400 споменика културе, просторних културно-историјских целина, археолошких налазишта и знаменитих места која сведоче о турбулентним временима кроз која је Град прошао, као и о развоју цивилизације и културе на овом простору.

Заштита материјалног културног наслеђа

Заштита материјалног културног наслеђа Града у погледу непокретних културних добара, институционализована је кроз Завод за заштиту споменика културе Града Београда, док о покретним културним добрима брину Народни музеј и Историјски архив Београда. Како би се што више унапредила заштита културног наслеђа, као

једног од сегмената развоја културе Града, требало би кренути од историјског језгра Београда и његовог очувања кроз планску ревитализацију значајних објеката, а на основу стручно утемељеног става према затеченим историјским и културним вредностима. Такође, веома је значајан и однос према просторним културно-историјским целинама и споменицима културе унутар њих, који се морају третирати као јединствен, непоновљив и посебан део града, како за развој културе, тако и за туризам.

Важно је посветити се и деловима Београда који су остали девастирани или заборављени, а које је могуће реконструисати и вратити им аутентичан сјај као што су нпр. Безистан - дело архитекте Владете Максимовића, некадашњи трг познат по окупљању занатлија и трговаца, али и културни и туристички центар, данас руиниран и прљав иако га је Завод за заштиту споменика културе града Београда ставио под претходну заштиту; објекат Генералштаба - дело архитекте Николе Добровића, страдао у НАТО бомбардовању 1999. године; зграда БИГЗ-а - дело архитекте Драгише Брашована, запуштена а данас великим делом неискоришћена и др.

Београд има и низ вредних архитектонско-урбанистичких остварења која, и поред тога што немају вредност споменика културе, поседују амбијенталне вредности чинећи део историјског и архитектонског наслеђа града и која би услед тога требало сачувати. Уместо ад хоц реновирања појединих објеката или целина, које по непознатим параметрима одређује и финансира градска власт, ваљало би донети урбанистичко-конзерваторски план који би препознао све девастиране урбане и споменичке просторе у Граду. Њихово обнављање би се затим морало извести према јасним критеријумима који би обухватили пре свега значај објекта и степен његове угрожености, као и уз потпуно поштовање ауторских остварења. Такође, неопходно је убрзати решавање имовинско-правног статуса многих објеката који се налазе у процесу реституције, а који су од значаја за културни идентитет Београда.

У последње време, јавност све чешће сазнаје да више не важи заштита над појединим значајним градским обележјима коју им је пружао Завод за заштиту споменика културе града Београда. Доследна примена Закона о културним добрима из 1994. године, битна је одредница његове функционалности и смислености у одбрани јавног интереса и јавног добра, услед чега би заштита оваквих објеката требало да се продужи. Последице обустављања заштите објеката од споменичког значаја за Београд су ненадокнадиве.

Заштита нематеријалног културног наслеђа

Нематеријално културно наслеђе је веома важан фактор у очувању и развоју културне разноликости у свету као и људске креативности. Оно се преноси са генерације на генерацију и има за циљ очување историје, културе и традиције једног народа, чиме подстиче осећај припадности појединца идентитету заједнице из које потиче, као и континуитету њеног постојања.

Према Конвенцији УНЕСКО, заштита нематеријалног културног наслеђа обухвата: усмену традицију и језик; извођачке уметности као што су музика и игра; традиционалну уметност у виду заната и рукотворина; друштвене обичаје, ритуале, светковине и веровања; знање и праксе у вези са природом и универзумом. О овој врсти културног наслеђа брине Сектор за заштиту културног наслеђа и дигитализацију Министарства културе и информисања, док Национални комитет за нематеријално

културно наслеђе доноси Национални регистар нематеријалног културног наслеђа и одређује критеријуме за упис културних добара на листу. Обавезе проистекле из Конвенције УНЕСКО о очувању нематеријалног културног наслеђа остварује Стална делегација Републике Србије при УНЕСКО-у. С обзиром да је Србија мултикултурална средина, у овој области, поред заштите српског културног наслеђа, неопходно је водити рачуна и о заштити културног наслеђа националних мањина.

Музеји

У Београду је смештено чак 39 музеја уметничког, културно-историјског, меморијалног, техничког и природно-историјског садржаја који поседују веома вредне збирке. Њихов рад могуће је додатно оживети путем одржавања трибина и едукативних програма о важним историјским догађајима и људима који су битан део нашег идентитета а који су данас маргинализовани. Такође, неопходно је реформисати музеје у духу садашњице, са више интерактивних садржаја и мултимедијалних презентација.

Међутим, неки од музеја смештени су у неадекватном простору што ограничава њихово пословање и онемогућава већу динамику рада. Зато је прекопотребно покренути реконструкцију ових музејских објеката у разумном року и више никад не би смело да се понови да обнова музеја траје као у случајевима Народног музеја - 15 година, Музеја савремене уметности - 10 година, или Завичајног музеја - 19 година.

У циљу очувања пре свега нематеријалне културне баштине, потребно је основати нове музеје који ће бити и установе за заштиту и изучавање појединих сегмената баштине, а уједно ће и обогатити туристичку понуду Града.

Култура сећања

У погледу културе сећања, неопходно је обележавање историјских догађаја, места страдања и успомена без идеолошког предзнака на целокупном подручју Града, као и очување гробних места и надгробних споменика на београдским гробљима на којима почивају знамените личности које су допринеле развоју Града.

Посебно је значајна обнова Старог Сајмишта које је 1987. године проглашено за културно добро. Овај комплекс, који је пре 2. светског рата био својеврстан архитектонско-урбанистички и економски понос Краљевине Југославије, а потом највећи нацистички логор на простору Југоисточне Европе и место страдања Срба, Јевреја и Рома, упркос доношењу Закона о Меморијалном центру "Старо сајмиште" 2020. године и даље је оронут и без адекватне заштите.

Србија је један од потписника Фаро конвенције - јединствене конвенције Савета Европе из 2005. године која се бави заштитом културног наслеђа земаља чланица и која владе и локалне власти свих држава чланица обавезује на сарадњу са грађанима и цивилним друштвом. На основу ове Конвенције, у очувању културног наслеђа, веома је битно да наши државни органи редовно комуницирају како са јавним установама, тако и са удружењима грађана, цивилним сектором и појединцима. Кроз овакву сарадњу, Град Београд би требало да сачува своје културне ресурсе, одреди приоритете и да инвестира у одржање оригиналних споменика културе помоћу којих би могао да унапреди културну и туристичку понуду. Очувањем специфичних културних разноврсности, укључујући мултикултуралност као посебан квалитет, уз истицање аутентичности и локалне традиције, као и кроз неговање специфичности региона, Београд би могао да стекне изузетно место на културној мапи Европе.

3. Промоција културе

Област културе није довољно заступљена у јавности, не придаје јој се значај или се то чини искључиво декларативно. Зато је, најпре, неопходно изградити свест међу грађанама о непроцењивој улози културе у најширем смислу за живот у веллеграду. Имамо у виду да је ово дугорочан процес и да првенствено зависи од владајућег система вредности који је одраз политичке ситуације.

Ипак, уз пуну свест да промоција културе не може имати ефекта уколико није осмишљена као дугорочна активност, залажемо се за континуирано повећање видљивости тема из културе у јавности, а пре свега у медијима. Указивање на недовољан и неодговарајући третман културе у медијима представља први корак. Тим поводом, предлажемо отворене дебате, трибине, онлине конференције на којима компетентни учесници и културни радници могу сугерисати пожељне, нове садржаје из културе у медијима, али и покретати актуелне теме, како би се најшира публика/грађани упознали са кључним изазовима културе у Београду.

Пре конкретне промоције културе, неопходно је едуковати културне посленике да активније раде на изградњи публице. Креирање и доступност културне понуде за различите и посебно недовољно заступљене циљне групе представља апсолутни приоритет (деца, млади, пензионери, грађани скромног материјалног стања, грађани из приградских насеља, грађани са посебним потребама...).

Непосредна промоција требало би да се заснива на потенцијалима интернета (редовно ажурирани сајтови културних институција, организација и догађаја), друштвених мрежа и мобилних медија (апликације институција културе), уз уважавање стандарда савремене комуникације са потенцијалном публиком.

4. Међународна културна сарадња

Београд има специјалне и пријатељске везе са 35 градова широм света - Град близанац је са Ковентријем, а побратимљен је са Тел Авивом, Бечом, Чикагом, Лахором, Љубљаном, Крфом, Скопљем и Шангајем. Повељу о сарадњи, Београд има са великим бројем градова, међу којима су Атина, Рим, Пекинг, Букурешт, Кијев, Загреб, Бањалука, Шенжен и др, док су поједине његове општине склопиле споразуме о сарадњи са низом општина из европских градова.

У Београду ради 12 страних културних центара: Амерички кутак, Британски савет, Француски културни центар, Гете институт, Италијански институт за културу, Институт "Сервантес" (Шпанија), Аустријски културни форум, Руски центар за науку и културу, Културни центар Ирана, Институт "Конфуције" (Кина) и Хеленска фондација за културу (Грчка), који Београђанима омогућавају упознавање са културом њихових земаља и уз чију је сарадњу могуће остварити и додатне културне контакте.

Дугачка листа градова и општина са којима Београд већ има успостављене блиске институционалне везе, пружа широку могућност за свестрану сарадњу која је могућа кроз културну размену, партнерске пројекте и промоцију културе Београда у другим државама. Осим са земаљама које имају формиране своје културне центре у Београду, могу се остварити директни контакти и креирати културни програми и са низом других земаља преко њихових амбасада. **Поред тога, од изузетне важности је регионална културна сарадња путем које је могуће приближити народе који живе на Западном Балкану, међусобно супротстављене и изнурене вишедеценијским сукобима, радити на њиховом бољем упознавању и стварању нових пријатељстава у чему је улога културе од непроцењивог значаја.**

Развој међународне културне сарадње могао би се поспешити уз помоћ интеграције Београда у међународне организације и форуме који у свом делокругу рада имају област културе, као и уз што виши ниво даљег повезивања Града Београда са главним градовима у региону и у Европи. У том смислу, потребно је продужити са спровођењем идеје братимљења Београда са градовима у региону као што су нпр. Сарајево, Подгорица, Софија и др, као и са европским градовима који имају изразиту културну активност попут Берлина, Прага, Братиславе, Амстердама, Будимпеште и др. и наставити са културним иницијативама које долазе из београдских општина.

За финансирање културне сарадње постоји више фондова ЕУ намењених интернационалним, а посебно регионалним пројектима, које је потребно учинити доступним културним установама у Граду. На овај начин би се могли финансирати пројекти културне размене, резиденцијални пројекти, међународни фестивали, гостовање страних уметника у Београду и др. Међутим, у креирању градске културне политике потребно је кренути пре свега од сопствених средстава. Секретаријат за културу града Београда, морао би да престане са игнорисањем невладиних културних организација и удружења на својим конкурсима и да прекине са доделом знатних средстава новоформираним и неафирмисаним организацијама и њиховим сумњивим пројектима.

Уз јасан циљ, бољу организацију и већу посвећеност култури у Граду - што пре свега подразумева транспарентност конкурса, већу партиципацију културних посланика у одлучивању и равномернију расподелу средстава, могуће је унапредити међународну културну сарадњу, а тиме и знатно унапредити културни живот у Београду.

5. Децентрализација културе

Оживљавање културне понуде изван централног градског језгра представља важан стратешки циљ. Важно је обезбедити већу видљивост програма културних установа у приградским насељима и мотивисати њихове грађане да буду активно укључени у културни живот.

Неопходно је развити културну инфраструктуру у свим градским општинама, откривати нове и алтернативне просторе и подржати локалне иницијативе грађана за побољшање културног живота у удаљеним градским насељима. Партнерство са одговарајућим удружењима и невладиним сектором јесте један од начина за постизање овог циља.

Подршку вредним идејама и сарадњу са грађанина на нивоу општина и месних заједница сагледавамо као начин да се култура заживи у микро окружењу (блокови, квартали...).

Паралелно са иницијативама везаним за децентрализацију културе, треба радити на афирмисању уметности у јавном простору. Циљ је оплеменити свакодневни живот и учинити културу саставним делом живота, а не неком изолованом и елитном делатношћу. Могу се организовати различите акције, уз учешће и анимирање грађана (сликање мурала на градским фасадама, изложбе фотографија на отвореном, пуштање класичне музике у парковима и другим јавним површинама, биоскоп и скулптуре на отвореном...) уз укључивање и анимирање грађана. Ова концепција подразумева да културни садржаји буду присутни свуда, од излога продавница, преко пијаца, до билборда, здравствених центара...

6. Програмска политика и фестивали

Програмска политика већине установа је безлична, неосмишљена и неприлагођена савременим потребама и културним трендовима. Програмска политика треба да буде иновативнија, занимљивија и динамичнија, прилагођена различитим циљним групама. Програми треба да буду референтнији у односу на стварност и имају друштвени значај. Направити бољи баланс финансирања програма по различитим дисциплинама, развој савременог стваралаштва и нових уметничких дисциплина.

Неопходно је редизајнирати концепт градских фестивала и на руководеће позиције поставити стручњаке за културу. Јасно разграничити културу од естраде. Значајно је осмислити фестивале посвећене недовољно заступљеним сегментима културе (поезија, класична музика...). Иницирати више креативно-едукативних програма и подстицати интерактивну културу/комуникацију и укључивање публике. Програмски развити културу маргинализованих друштвених група.

7. Алтернативна сцена

Алтернативна културна сцена има богату традицију у граду. Тренд настао у европским метрополама (Берлин, Амстердам, Праг...) и регион (Љубљана), који подразумева постојање културних центара у напуштеним индустријским халама или зградама, није мимоишао ни Београд. Први такви алтернативни културни центри били су Центар за културну деконтаминацију и Културни центар Рех, формиран средином деведесетих. Осим ових аутентичних независних културних центара, још увек постоји и галерија Ремонт. Иако су после 2000. године услови, како финансијски тако и друштвени, постали знатно бољи, до формирања нових културних центара скоро да није долазило. Данас, мада представници алтернативне сцене имају на располагању Магацин у Краљевића Марка и КЦ Град, питање простора за ову врсту уметничког рада остаје највећи проблем, поготово после затварања простора у некадашњој згради БИГЗ-а. Модел према коме је БИГЗ функционисао - самоорганизовање, треба следити као пример добре праксе за алтернативну уметничку сцену.

Неопходно је урадити анализу потенцијалних простора и инсистирати на решавању имовинског статуса објеката. Списак слободних простора по општинама требало би учинити јавним.

Други и већи проблем с којим се суочава алтернативна сцена јесте недостатак средстава за продукцију, што професионалну егзистенцију стваралаца доводи у питање. Државни органи, у формалном смислу, не препознају алтернативну уметничку сцену као битан фактор културне продукције у Београду и Србији, која остварује редовну сарадњу на интернационалном плану. То нужно нема везе с појединачним случајевима финансирања, већ с недостатком системског мишљења о продукцијској логици алтернативне сцене које се огледа у формулацијама и динамици конкурса. Не постоје дугорочни пројекти, план, стратегија, недостаје анализа културног тржишта, публике и њихових потреба.

Неопходна је засебна стратегија развоја ове сцене, која се може осмислити у сарадњи са представницима Независне културне сцене Србије.

8. Култура и образовање - култура за децу и младе - култура за све узрасте

Један од најважнијих предуслова за остваривање успешне културне политике у друштву јесте блиска сарадња културе са образовањем. У оквиру образовног система, за развој културне личности посебну улогу има уметничко образовање које омогућава

култивисање естетских доживљаја, откривање и неговање афинитета за уметност, развијање креативности, као и изградњу кључних компетенција. С обзиром да је образовање у надлежности републичких власти, потребно је покренути снажну иницијативу за системско побољшање положаја образовања у земљи, како би предвиђене мере имале ефекта.

У односу на садашњу праксу, треба створити законске и материјалне предуслове за потпуније остваривање културне улоге школе. Наставу из уметничких предмета у свим разредима основне школе требало би да изводи кадар школован на уметничким факултетима што сада није случај. Поред тога, кроз наставне планове и програме потребно је створити обавезу поновног оживљавања хорова и културних секција у школама, а годишњим планом рада предвидети системску сарадњу између уметничких и основних, односно средњих школа, па и установа предшколског узраста. Наставним планом и програмом треба подићи квалитет изучавања уметности у школама, а уз музичко и ликовно, ученицима би требало пружити прилику и за упознавање са осталим видовима уметности као што су балет, драма, позоришне и визуелне уметности и др. Неопходно је обезбедити услове за ближе повезивање образовних установа са институцијама културе, али исто тако и за образовну и културну размену са другим земљама. У том контексту, као и у погледу планирања културне политике и финансирања пројеката из области културе, значајну улогу би требало да има међуресорно повезивање Министарства просвете са Министарством културе и информисања.

Институције културе чији је оснивач Град Београд требало би обавезати на редовно и организовано одржавање културних догађаја који би били намењени ученицима основних и средњих школа (концерти, изложбе, представе и др.), са јасним циљем да популаризују и приближе различите облике уметности најмлађој публици, као и да образују будућу културну публику. Ова обавеза би подразумевала и активност школа у смислу обезбеђивања обавезног присуства ученика сваког разреда на најмање на два културна догађаја у току једног полугодишта.

Приближавање културе деци и младима

Истраживања показују да код деце и младих постоји заинтересованост за популарну, али не и за класичну културу. Узроци њихових лоших културних навика су вишеструки. Незаинтересованост за разнолике културне садржаје потиче из навика коју доносе из породица, непопуларне презентације класичне културе, недовољне, атрактивности, популарности и доступности културних програма, а великим делом и због неодговарајућег третмана класичне културе у друштву. Своје слободно време, деца и млади највише проводе уз мобилни телефон, компјутер или телевизор. Због тога је изузетно важно пронаћи одговарајући начин за приближавање културе младима, што је могуће учинити кроз организоване посете установама културе у граду и осмишљену презентацију рада и садржаја, као и кроз активно укључивање деце у културне пројекте (радионице, курсеви, учествовање у представама). Веома добар ефекат могло би пружити и гостовање установа културе у школама кроз музејске поставке, предавања кустоса, пројекције, презентације, радионице рестаурације, позоришне представе малих ансамбала, гостовања глумаца, писаца, музичара, луткарске, стрип и сличне радионице, занимљиву презентацију класичних дела итд. Овде је од посебног значаја активно укључивање деце у креативне процесе као што су радионице културе у којима је нагласак на слободном исказивању и креацији, а не толико на таленту и вештини.

Изузетно је важно присуство класичне културе у васпитно-образовним установама од најранијих узраста што би се могло спровести нпр. кроз успављивање у вртићима уз класичну музику, затим кроз уметничке секције, такмичења, концерте уметничких школа у предшколским установама, основним и средњим школама, истраживачке пројекте везане за културну баштину и слично.

Бољу информисаност деце и младих у вези културних догађаја и њихову стваралачку мотивацију, могуће је подстаћи кроз издавање часописа, који би писали и уређивали ученици, уз адекватно стручно вођство, на нивоу сваке школе или локалне заједнице. Часопис би могао да садржи информације о актуелним темама за младе, културним дешавањима, едукацијама из свих области уметности, учешћу у разним такмичењима, да доноси податке о филму, позоришту, музици, значајним личностима у прошлости и садашњости, одређеној уметничкој радионици, атељеу и др. Осмишљен да на прихватљив начин промовише културу, овај часопис би се бесплатно делио у школама.

Школа као културни центар

Осим улоге које школе имају у образовању и васпитању деце и младих, могуће је успоставити интеракцију образовно-васпитних установа и са одраслим становништвом, чиме би свака школа могла прерасти у својеврсни културни центар. Приредбе, концерти, изложбе и др. требало би да постану сталан део годишњег програма рада сваке школе и да се отворе ка локалној заједници на чијој се територији налазе. Овакви културни догађаји би, с једне стране, значајно подигли мотивацију деце и младих за учешће у културном животу не само своје школе већ и шире заједнице, док би, с друге стране, пружили прилику грађанима, а поготово онима који услед објективних околности нису у стању да одлазе на удаљене локације у културне установе (нпр. стара лица, кроз посебну бригу о њима) да конзумирају различите културне програме.

9. Предузетништво у култури

Стимулативне мере градске управе за развој самосталног пословања у култури. Предузетништво у култури слабо је развијено код нас, што није пример у Европи. Неке гране су боље развијене, као издаваштво, а неке не, позориште на пример. Дефинисати која се све делатности овде убрајају и којима треба дати приоритет, као и како утицати на подизање квалитета и промоцију овог сектора. Сврха предузетништва је преузимање иницијативе и већа одговорност и активност у пословању.

ЗАКЉУЧАК

Наши приоритети у развоју културе у Београду су следећи:

- Повећаћемо буџет за културу Града Београда

КУЛТУРА

- Омогућићемо да културни садржаји буду доступни свима: свим категоријама становништва, у сваком делу града. Променићемо уверење да је култура намењена само елити.
- Обезбедићемо нове просторе културе, хабове за независне и младе уметнике
- Финансираћемо програме уметничког образовања. Посебно ћемо се фокусирати на децу из сиромашних породица и рањивих група.